

الدَّرْس الثَّامِن

المبني للمعلوم و المبني للمجهول

فعلها از جهت فاعل بر دو نوع هستند.

- ۱- فعلی که فاعل و انجام دهنده آن مشخص است نام دارد.
- ۲- فعلی که فاعل و انجام دهنده آن نامشخص است نام دارد.

مبني للمجهول

مبني للمعلوم

چگونه و با چه علامت‌هایی می‌توان فعل مجهول را شناخت؟

آیا می‌توانید فعل‌های مجهول را در جمله‌های زیر تشخیص دهید؟

معلم درس می‌دهد.	درس داده می‌شود.
باغبان نهالی کاشت.	نهالی کاشته شد.
دانش‌آموز کتابی می‌خرد.	کتابی خریده می‌شود.

در کدام قسمت فاعل و انجام دهنده کار «معلوم» است؟
در کدام قسمت فاعل و انجام دهنده کار «مجهول» است؟

چه تفاوتی میان فعل‌ها مشاهده می‌کنید؟

در زبان فارسی فعل‌ها را می‌توان با فعل کمکی «شدن» مجهول نمود.

در زبان عربی چگونه می توان فعل ها را مجهول ساخت؟

روش مجهول نمودن فعل

مضارع

ماضی

عین الفعل را فتحه می دهیم.

عین الفعل را کسره می دهیم.

فقط حرف مضارعه را مضموم می کنیم.

حروف متحرک ماقبل را مضموم می کنیم.

يَخْلُقُ : می آفریند

خَلَقَ : آفرید

يُخْلَقُ : آفریده می شود

خُلِقَ : آفریده شد

يُحْتَرَمُ = احترام می کند

اِحْتَرَمَ = احترام کرد

..... =

..... =

بنابراین :

با مجهول شدن فعل و حذف فاعل آیا جمله ناقص نمی شود و معنی لطمه نمی خورد؟

دانستیم :

که فعل مجهول فعلی است که فاعل آن مجهول است و در جمله وجود ندارد.

اگر مدیر مدرسه در محل کار خود حاضر نباشد چه کسی به جای او انجام وظیفه می کند؟

در جمله مجهول پس از حذف فاعل، باید کلمه دیگری را جانشین آن نمود تا فعل را به آن نسبت دهیم. به نظر شما کدام یک از این کلمات جانشین فاعل (نایب فاعل) می‌شود؟

بنابراین برای مجهول کردن یک جمله مراحل زیر به ترتیب انجام می‌شود:

غَرَسَ	الفَلَاخُ	شَجَرَةٌ	في الحديقة.	حذف فاعل ۱
فعل	فاعل	مفعول به	جار و مجرور	
غَرَسَ الفَلَاخُ شَجَرَةً في الحديقة.				تعیین نایب فاعل ۲
غَرَسَ شَجَرَةً في الحديقة.				
عُرِسَتْ	شَجَرَةٌ	في الحديقة.	تغییر حرکات و صیغه فعل ۳	
فعل مبني للمجهول	نایب فاعل	جاز و مجرور		

فاعل در جمله حذف می‌شود.

مفعول به به عنوان نایب فاعل در جای فاعل قرار گرفته مرفوع می‌شود.

حرکات فعل متناسب با ماضی و یا مضارع بودن آن تغییر می‌کند و از نظر مذکر و مؤنث بودن با نایب فاعل مطابقت می‌کند.

آیا می دانید چرا به **مفعول به** ← **نایب فاعل** گفته می شود؟

حال که بعد از حذف فاعل، مفعول به از جهت مکان، اعراب و تبعیت فعل و جنس، احکام فاعل را دارد شایسته است آن را جانشین فاعل یعنی «**نایب فاعل**» بنامیم.

آیا احکام دیگری نیز برای فاعل سراغ دارید؟ آیا انواع فاعل را به یاد می آورید؟

اسم ظاهر **كُتِبَ الدَّرْسُ**.

ضمیر بارز **الأعداءُ قُتِلُوا** في الحربِ.

ضمیر مستتر **الصدیقُ يُعْرِفُ** عندَ الشَّدائِدِ. (هو)

انواع نایب فاعل

نایب فاعل

از جهت نوع
نیز مانند فاعل
است.

البوصيري

وُلِدَ الإمامُ شرفُ الدينِ مُحَمَّدُ البوصيريُّ في عام ١٦٠٨ هـ لِلهِجْرَةِ. سَكَنَ البوصيريُّ القُدْسَ و مَكَّةَ و المدينةَ و مِصْرَ و افْتَتَحَ في مِصْرَ مَكْتَباً لِلقرآنِ الكَرِيمِ. كانَ البوصيريُّ فقيهاً و كاتباً و رياضياً و شاعراً و لكَ عُرْفٌ في الشُّعْرِ و في مَدْحِ الرَّسولِ خاصَّةً. و له قصيدةٌ في ١٨٠ بيتاً^٢ أنشدَها حينَما كانَ فالجاً فاستشفَّعَ بِها إلى اللَّهِ لِيعافِيَهُ فرأى في المَنامِ النَّبِيَّ (ص) يَمَسُحُ على بَدَنِهِ بِيدِهِ المباركةِ ثمَّ أَلْبَسَهُ بُرْدَةً فَعِنْدَما اسْتَيْقَظَ، شَعَرَ بِأنَّهُ قد سَلِمَ مِنْ هذا المرضِ فحمدَ اللَّهَ على ذلكَ. تُوفِّيَ البوصيريُّ في القاهرةِ و هو كانَ في السادسةِ و الثمانينِ من عُمرِهِ. إليك بَعْضُ أبياتٍ مِنْ قصيدَتِهِ «البُرْدَةُ» :

مُحَمَّدُ سَيِّدُ الكَوْنَيْنِ و الثَّقَلَيْنِ —
نَبِيُّنا الأَمْرُ النَّاهِي فلا أَحَدٌ
هُوَ الحَبِيبُ الَّذِي تُرَجَى شِفاعَتُهُ
دَعَا إلى اللَّهِ فالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ
فاقِ النَّبِيِّينَ في خَلْقِ و في خُلُقِ
بنِ و الفريقيْنِ مِنْ عُرْبٍ و مِنْ عَجَمِ
أَبْرَ في قولِ «لا» مِنْهُ و لا «نَعَمِ»
لِكُلِّ هَوْلٍ مِنْ الأَهْوالِ مُقْتَحِمِ
مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مُنْقَصِمِ
و لم يُدائِئُوهُ في عِلْمِ و لا كَرَمِ

١- سِتْمِائَةٌ و ثَمَانِيَةٌ

٢- مائةٌ و ثمانينَ بيتاً

مَن هو أَحَقُّ بِالجَنَّةِ؟

رُوي أَنَّ النَّبِيَّ (ص) ذَهَبَ إِلَى الْمَسْجِدِ لِيُصَلِّيَ صَلَاةَ الصُّبْحِ. فَوَجَدَ رَجُلًا يَتَعَبَّدُ وَيُصَلِّي. وَ عِنْدَمَا عَادَ الرَّسُولُ (ص) لِيُصَلِّيَ صَلَاةَ الظُّهْرِ وَجَدَ ذَلِكَ الرَّجُلَ مَا زَالَ يَتَعَبَّدُ وَ عِنْدَمَا وَجَدَهُ فِي الْمَغْرِبِ يَتَعَبَّدُ وَيُصَلِّي أَيْضًا قَالَ لَهُ: إِنَّكَ دَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ! أَلَيْسَ لَكَ عَمَلٌ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: إِنَّنِي أَتَعَبَّدُ لِكَيْ يَدْخِلَنِي اللَّهُ الْجَنَّةَ. فَسَأَلَهُ النَّبِيُّ (ص): مَنْ يَتَكَفَّلُ مَعَاشَ أَهْلِكَ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: أَخِي! فَقَالَ النَّبِيُّ (ص): إِنَّ أَخَاكَ لَأَحَقُّ مِنْكَ بِالْجَنَّةِ.

أجب عن الأسئلة التالية:

- ١- أين كان البوصيريُّ يَسْكُنُ؟
- ٢- ما رأى البوصيريُّ في المَنَامِ؟
- ٣- ماذا وَجَدَ النَّبِيُّ (ص) فِي الْمَسْجِدِ حِينَ عَادَ لِيُصَلِّيَ صَلَاةَ الظُّهْرِ؟
- ٤- ما كان هَدْفُ الرَّجُلِ مِنَ الْعِبَادَةِ الْكَثِيرَةِ؟

عَيِّرْ أفعالَ الجُمَلِ مِنَ المَبْنِيِّ لِلْمَعْلُومِ إِلَى المَبْنِيِّ لِلْمَجْهُولِ مُسْتَعِيناً بِالصُّوَرِ :

١- تُرْشِدُ المَعْلَمَةُ التِّلْمِيذَاتِ.

.....

٢- يَقْرَأُ الطَّالِبُ القُرْآنَ كُلَّ صَبَاحٍ.

.....

٣- نَصَرَ اللّهُ المَسْلِمِينَ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ.

.....

عَيِّزْ أَفْعَالَ الْجُمَلِ مِنَ الْمَبْنِيِّ لِلْمَجْهُولِ إِلَى الْمَبْنِيِّ لِلْمَعْلُومِ مُسْتَعِيناً بِالصُّوْرِ :

١-
كُتِبَ الدَّرْسُ.

٢-
يُحَصِّدُ الزَّرْعَ.

٣-
سُمِعَ صَوْتُ الْجَرَسِ.

التمرين الثالث

عَيِّن الفعل المبني للمجهول واكْتُب نوعه :

- ١- ﴿قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا﴾
- ٢- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾
- ٣- ﴿قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا﴾
- ٤- ﴿وإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾
- ٥- ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾

التمرين الرابع

عَيِّن المرادف والمُضَادَّة : (=، ≠)

الهُول الخَوْف	الأمير النَّاهي	سَلِمَ مَرِضَ
الغزوة الحَرْب	رَأى شَاهَدَ	عَادَ رَجَعَ

– در ترجمه افعال مجهول از صیغه‌های «شدن» استفاده می‌کنیم :
 أَنْزَلَ الْقُرْآنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) : قرآن بر پیامبر خدا (ص) نازل شد.
 صَحَّخَ مَا تَرَاهُ مِنَ الْأَخْطَاءِ فِي تَرْجُمَةِ الْعِبَارَاتِ التَّالِيَةِ :

۱- نُصَدِّرُ بَعْضَ الْمُنتَجَاتِ الْإِيرَانِيَّةِ إِلَى خَارِجِ الْبِلَادِ.

برخی از فرآورده‌های ایرانی را به خارج کشور صادر می‌کنند.

۲- ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

و چون قرآن می‌خوانند به آن گوش سپاریم و خاموش باشیم شاید که مورد رحمت قرار گیریم.

۳- تُنَزَّلُ عَلَيْنَا النُّعْمُ السَّمَاوِيَّةُ.

نعمت‌های آسمانی بر ما نازل شد.

إِقْرَأِ الْعِبْرَةَ ثُمَّ تَرْجِمْنَهَا إِلَى الْفَارْسِيَّةِ بِعِبْرَةٍ مَأْلُوفَةٍ :

* تَكَلَّمُوا تُعْرَفُوا فَإِنَّ الْمَرْءَ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ.

مخبوء : پنهان

المرء : انسان

در کدام آیه فعل مجهول به کار نرفته است؟

﴿إِتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ (الأعراف / ۳)

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكعبةَ الْبیتَ الْحَرَامَ قیاماً لِلنَّاسِ﴾ (المائدة / ۹۷)

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (آل عمران / ۱۳۲)